

Procesul penal în cauzele cu minori: reflecții de ordin istoric

Criminal proceedings in juveniles: historical reflections

Vitalie Rusu¹

Rezumat: Problema procedurii penale în cauzele cu minori a fost și continuă să rămână una din cele mai importante în știința procesual-penală. În condițiile modernizării legislației procesual-penale în vigoare, se impune necesitatea revizuirii multor momente, luând-se în calcul situația nou-creată în care se realizează cu pondere deloc neglijabilă justiția penală în cauzele adolescenților. Timp îndelungat, în literatura de specialitate au fost luate în discuție problemele generale ale justiției în privința minorilor. Polemicile, deloc lejere, nu au avut o finalitate logică în condițiile decrepitudinii legale, a unui regim autoritar, în care accentul se punea, în principal, pe protejarea intereselor statului în dauna individului. În raport însă cu o serie de cercetări mai noi, noile acte normative au fost adoptate cu acuratețe sporită în tratarea problemelor ținând-se cont, evident, și de noile relații din societate. Cercetările de zi cu zi ne arată că minorii au fost și sunt ținuți în vizorul legislativului, mai ales azi, în contextul noilor relații sociale de unde și problema lor rămâne problema actuală. Prezintă interes lucrările științifice, în care problemele de procedură penală în cauzele cu minori sunt examinate prin prisma studierii istoricului problemei, prin prisma teoriilor justiției juvenile din perspectiva condițiilor contemporane în raport cu normele și valorile societății în care trăim.

Cuvinte-cheie: minor; delincent; proces penal; istoric; procedură specială; infractor; infracțiune; justiție juvenilă; stat; societate; relații sociale; reglementări; răspundere; pedeapsă; urmărire; judecare

Abstract: The problem of criminal proceedings in juvenile cases has been and continues to remain one of the most important in criminal procedure science. In the conditions of modernizing the criminal procedure legislation in force, the necessity to review many moments arises, considering the newly created situation in which criminal justice is achieved with a not negligible weight on the cases of adolescents. For a long time, the general issues of juvenile justice have been discussed in the literature. The controversies, not at all light, did not have a logical finality in the conditions of legal decrepitude, of an authoritarian regime, in which the emphasis was mainly on protecting the interests of the state to the detriment of the individual. However, in relation to a series of newer researches, the new normative acts were adopted with increased accuracy in dealing with problems, obviously considering the new relationships in society. Daily research shows that minors were and are kept in the spotlight of the legislature, especially today, in the context of new social

---

¹ Conferențiar univ. dr., Facultatea de Drept și Științe sociale, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Republica Moldova, e-mail: russuvitalie@mail.ru

relationships where their problem remains a pressing challenge. Of interest are the scientific papers, in which the problems of criminal proceedings in juvenile cases are examined in terms of studying the history of the problem, in terms of theories of juvenile justice from the perspective of contemporary conditions in relation to the rules and values of the society.

Keywords: juvenile; delinquent; criminal trial; history; special procedure; offender; crime; juvenile justice; state; society; social relationships; regulations; liability; punishment; prosecution; trial

1. Introducere

Materialul conține un fin istoric al justiției în cauzele cu minori, o dată în plus mai dovedind că procedura penală pe aceste dosare rămâne o instituție a dreptului procesual-penal căruia îi sunt adânc specifice particularitățile înșirate pe lungimea capitole. Astfel, compartimentul respectiv se impune ca o unitate aparte, cu trăsături specifice în domeniu, pe care nu putem să nu le vedem și să și mai ținem minte că le-am văzut.

În literatura de specialitate de mult timp încoace se poartă discuții în privința realizării justiției în cauzele cu „minori”, fiind propuse multiple alternative în această privință. În cadrul lucrării sunt expuse aceste momente, se invocă argumente în favoarea și defavoarea actualului mecanism de realizare a justiției în aceste cauze. Totodată sunt înaintate multiple propuneri spre desăvârșirea mecanismului nominalizat și înlăturarea aspectelor negative din domeniu. Ideea axată (finală) este aceea de a menține în vigoare actualul mecanism de investigare a cauzelor penale cu minori cu insistarea asupra unor mutații necesare de efectuat, precum: specializarea judecătorilor și ofițerilor de urmărire penală împovărați cu sarcina cercetării și examinării pricinilor minorilor; cunoașterea de către ei, în mod obligatoriu, a particularităților psihologice și de vârstă, specifice minorilor răspunzători penal; colaborarea la un nivel înalt profesionist între organele de drept și comisiile și inspectoratele pentru minori, implicarea mai activă a reprezentanților legali, a asistenților sociali în examinarea și cercetarea cauzelor cu minori etc.

Momentele expuse pot fi utile, aplicarea lor în practică având drept efect descoperirea și cercetarea adecvată a cauzelor în privința minorilor. Recomandările ar putea fi analizate în detaliu în vederea instruirii colaboratorilor organelor de drept într-o măsură mai mare sau mai mică, implicați în procesul realizării justiției juvenile². Or, una din condițiile necesare funcționării normale a justiției în cauzele cu minori o constituie reglementarea ei univocă, fapt ce necesită imperativ o apreciere științifică și practică modernă. Aceasta ar duce în mod unic, complet și lipsit de contradicții la soluționarea problemelor de ordin teoretic și practic, privind justiția în cauzele penale cu minori. Momentul corespunde necesităților vieții sociale contemporane și cerințelor statului de drept spre care

---

² V. Rusu, *Particularități de procedură penală în privința infractorilor minori*: Teză de doctor în drept, Chișinău, 2003, pp. 6-7.

tindem. Instituția particularităților de procedură penală în privința minorilor s-a constituit ca o totalitate a normelor ce fixează unitatea funcțională a diferitor organe de drept. În ele sunt stabilite formele de activitate și legile care trebuie să acționeze în cauzele cu minori. Totalitatea normelor ce reglementează specificul procedurii penale în această direcție este legată organic și de alte instituții ale dreptului procesual penal, deoarece investigațiile în domeniul justiției juvenile întotdeauna au constituit o direcție prioritară a cercetărilor științifice. În acest fel, pentru lucrătorii de ramură problema nominalizată a fost și continuă să rămână una din cele mai importante în știința procesual-penală³.

2. Procesul penal în privința minorilor în Antichitate și Evul Mediu

Lipsa reglementărilor în mecanismul de sancționare a categoriei respective de persoane din perioada antichității se datorează, în cea mai mare parte, nedelimitării la un nivel aparte a normelor materiale de cele procesuale, copiii fiind puși de cele mai multe ori pe aceeași poziție procesuală cu membrii majori ai societății. Or, poposim la ceva exemple pentru a limpezi câteva aspecte generale de drept procesual penal comparat anume în privința minorilor.

Vechea codificare a lui Hamurappi⁴ conține câteva reglementări privitor la natura justiției pe postata de viață a prematurilor. Astfel, la săvârșirea unei crime față de părinte (în special lovirea), copilul putea fi izgonit, lipsit de moștenire sau sancționat prin tăierea degetelor. Dacă însă delictul era comis de minor pentru prima dată sau nu era calificat ca fiind grav, atunci era posibilă iertarea acestuia.⁵

Dovezile arată că în China Antică exista o procedură specifică de tragere la răspundere penală a copiilor față de care se aplicau reguli speciale de examinare și de sancționare a încălcărilor. Surse bine rânduite conțin date care confirmă că în privința minorilor de până la 7 ani era posibilă grațierea doar din partea împăratului și atunci numai dacă, în definitiv, cazul nu era legat de înalta trădare.⁶

Reglementări pe terenul procedurii penale eline unde sunt vizați minorii apar abia dincolo de Legile lui Dracont și Solon, în timpul dominației lui Pericle, când Grecia Antică se caracterizează printr-o aranjare a procedurii de sancționare sau protejare a minorilor, în așa fel încât, judecata era competentă de a examina pricinile de tratare neadecvată a părinților și a copiilor orfani⁷, iar legea îngăduia ca “inițierea procesului penal în instanța judiciară putea fi realizată numai de adultul neprivat de drepturile unui cetățean atenian”⁸. Tot atunci însă era total exclusă participarea minorilor în orice proces de judecată în calitate de martori.

---

³ *Idem*, p. 2.

⁴ Regele Hamurappi s-a aflat la cârma Babilonului în sec. XVIII î.e.n.

⁵ Z. M. Cernilovskii, *Hrestomatia po vseobșei istorii gosudarstva i prava*, Moscova, 1996, pp. 19-21.

⁶ I. Teodorescu, *Minoritatea în fața legii penale*, Editura Guttenberg, București, 1928, pp. 50-52.

⁷ Z. M. Cernilovskii, *op. cit.*, pp. 34-37.

⁸ M. A. Celițov-Bebutov, *Curs ugovovno-proțessualinogo prava*, Editura Alfa, Sankt-Petersburg, 1995, p. 90.

Conform acelei legislații, doar părinții aveau dreptul deplin de a cere pornirea procesului penal în scopul apărării drepturilor și intereselor copilului, iar aceasta numai până la 18 ani când aceștia atingeau majoratul și când li se acorda cetățenia⁹.

În Sparta, majoratul era atins la vârsta de 14 ani, după care instanțele de judecată aplicau *lege uti* astfel de sancțiuni: exilul, pedeapsa cu moartea. Ca sancțiune pentru persoanele de până la 14 ani figura, de obicei, bătaia. În privința procedurii de aplicare a pedepselor respective nu exista, aici, o reglementare specifică pentru minori, aceasta fiind comună tuturor membrilor societății.

Dăm câteva date și despre legislația Imperiului Roman unde se cunoaște o delimitare între sancționarea infractorilor minori și a celor care au atins majoratul. Conform Legii celor XII table, (sec. V. î. Hr.) furtul săvârșit de o persoană minoră se pedepsea mai blând decât săvârșirea aceleiași infracțiuni de către o persoană adultă¹⁰. Persoanele minore erau repartizate în două grupe: 1) puberii (14 ani băieții și 12 ani fetele); 2) im-puberii (până la 14 ani băieții și până la 12 ani fetele)¹¹. În dependență de acești ani funcționa caracterul și, respectiv, gravitatea pedepsei. Față de puberi putea fi aplicată bătaia, dar și pedeapsa cu moartea din partea păgubitului. Im-puberii însă puteau fi numai bătuți, iar reprezentanții legali ai acestora urmau să restituie celui cu pierderea prejudiciul material¹². O altă culegere de legi ce țin de dreptul roman este „Legiuirea lui Iustinian”¹³. Acest sinet vechi prevedea că până la 7 ani minorul nu era supus răspunderii penale; între 7 și 14 ani răspundea numai pentru infracțiunile săvârșite intenționat; la 18 ani se considera la vârstă pubertății pline; majoratul se considera atins la 25 de ani¹⁴. În plus, ne mai rămâne să subliniem că examinarea cauzelor cu minori de către instanțele judiciare

⁹ Z. M. Cernilovskii, *op. cit.*, p. 65.

¹⁰ Z. M. Cernilovskii, *Istoria rabovladelicescogo gosudarstva i prava*, Moscova, 1960, pp. 261-272.

¹¹ Ne vedem obligați să dăm câteva explicații în jurul cuvintelor PUBERII și IM-PUBERII. Or, ambele provin din latinescul PUBER (PUBES), -ERIS, (-IS), care, pe lângă multiple sensuri îl are și pe acela de TÎNĂR (care a atins vârsta). Cu sensul enunțat, cuvântul menționat e atestat la C. J. Caesar, C. S. Crispus și A. Madaurensis. Derivatul IM-PUBERII (im-pubes, -eris; im-pubes, -e) este atestat, de asemenea, pe lângă alte sensuri, și cu acela de minor, necopt la M. T. Cicero (în îmbinarea: IMPUBER FILIUS) și la P. Ovidius Naso (IMPUBER PUER). C. J. Caesar și T. Livius utilizează IMPUBERES și IMPUBES cu sens de BĂIEȚI, COPII. Cuvintele vizate sunt întâlnite ca noțiuni și în unele pagini de literatură juridică. (S. G. Longinescu, *Elemente de drept roman*, Vol. I, București, 1927, pp. 222-226). Evidențiem, în definitiv, și sensul de azi al derivatului românesc PUBERITATE care anunță „perioada vieții omenești între copilărie și adolescență caracterizată prin apariția funcțiilor fiziologice sexuale” (*Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei RPR, București, 1958, p. 676). Pe parcursul lucrării noastre vom reveni la noțiunea de PUBER și IM-PUBER pentru a limpezi, la locul potrivit, mai profund vârsta exactă a minorilor în cazurile concret analizate.

¹² I. Peretz, *Originile dreptului roman*, Editura Curierul judiciar, București, 1915, p. 189.

¹³ Iustinian – Împărat al Imperiului Roman de Răsărit în sec VI î.e.n. Codificarea sa a fost publicată la 30 decembrie 533 e. n.

¹⁴ O. Brezeanu, *Minorul și legea penală*, Editura All Beck, București, 1998, p. 7.

se efectua în baza regulilor generale, care erau aplicate și față de adulți cu deosebirea de caracter între tipul și gradul pedepselor pentru aceste categorii de persoane.

Nu ne îndepărtăm de vorba aceasta fără a sublinia că-n legile barbarilor (la francii salieri și la saxoni) persoanele de până la 12 ani nu puteau fi trase la răspundere penală. La suabi, burgunzi și vizigoți această vârstă varia între 13-14 ani. Conform obiceiurilor multor popoare migratoare, cum au fost de exemplu, cele venite din nordul Europei, o persoană care nu purta arme din cauza vârstei fragede era considerat minoră. În cazul în care minorul săvârșea o infracțiune, el era exonerat de plata amenzii de către colectivitate (*fredus*), dar familia sa trebuia să plătească răscumpărarea pedepsei (*faidus*) pentru a nu fi supus răzbunării victimei. Deci răspunderea penală a minorului era condiționată inițial de un anumit grad de maturizare somatică¹⁵. Dreptul canonic¹⁶ reducea această vârstă la 7 ani.

În monarhia medievală francă, ideea de justiție era întrupată de suveran. Dar cum acesta nu putea administra justiția de unul singur, drepturile acestea erau încredințate judecătorilor (șefii militari, conții, ducii, marchizii). În capitularele lui Carol cel Mare găsim condițiile în care trebuia administrată justiția: conții să asculte mai întâi cauzele minorilor aflați sub tutelă și ale orfanilor; judecătorii să cerceteze cauzele înainte de a fi mâncat sau băut; judecătorii să judece cu dreptate potrivit legii scrise, iar nu după bunul lor plac...¹⁷. În procedura Evului Mediu, se obișnuia ca mărturisirea inculpatului să fie obținută prin tortură.

În sistemul probelor procesului nou de urmărire penală și judecare a cauzei din Franța medievală, copiii de până la 14 ani erau considerați ca "persoane total incapabile de a da mărturie"¹⁸ în folosul părților implicate în proces. Legislația franceză din acea perioadă prevedea totuși un drept al copiilor de a numi un reprezentant al său numit Avoues sau Campiones, care prin participarea în duel obținea dovada vinovăției sau nevinovăției minorului anume în dependență de eșec sau victorie¹⁹. Între altele, ca mijloc de probațiune pentru minori puteau fi aplicate ordaliile și jurământul ce amintesc de niște tradiții înrădăcinate la diferite popoare. În ducatul Normandia (sec. XI-XIII), cazurile de infracțiuni împotriva minorilor impuneau participarea obligatorie a unui acuzator legal, acesta fiind, de obicei, părintele copilului. În lipsa acestuia, funcția respectivă era îndeplinită de duci ca apărători ai lumii pământeste și încasatori ai taxei judiciare²⁰. Referitor la executarea sancțiunilor de drept penal nu existau prevederi aplicabile minorilor aparte de alte categorii de persoane, aceștia fiind deținuți împreună cu adulții. În secolul al XIV-lea, în Franța este menționată în documentele din epoca respectivă existența unui stabiliment pentru copiii abandonați, numit Brephotrophia, care este

---

¹⁵ O. Pop, *Implicațiile delincvenței juvenile*, Editura Mirton, Timișoara, 2003, pp. 4-5.

¹⁶ Canonic – cuvânt provenit din canon (canoane) prin care se înțelege o lege sau o regulă bisericească.

¹⁷ O. Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Saeculum, București, 1998, Vol. 5, p. 352.

¹⁸ M. A. Celițov-Bebutov, *op. cit.*, p. 251.

¹⁹ *Idem*, p. 191.

²⁰ M. A. Celițov-Bebutov, *op. cit.*, p. 198.

considerat ca un început al viitoarelor instituții de reeducare. La începutul sec. XVIII, în Franța, sistemul sancțiunilor pentru puberi a fost completat prin pedeapsa cu spânzurătoarea²¹

Legislația Germaniei medievale fixa măsuri dure de pedeapsă în privința copiilor, prevăzând o procedură specifică de aplicare și executare a acestora. Codificarea "Carolina"²² caracterizează pubertatea ca o circumstanță atenuantă, care excludea aplicarea pedepsei cu moartea față de persoanele de până la 14 ani. Iar atunci când vârsta infractorului se apropia de vârsta arătată mai sus și delictul era săvârșit cu circumstanțe agravante se aplica principiul *malitia supplet aetatem* (intenția completează neatingerea vârstei). În așa cazuri era posibilă aplicarea pedepsei cu moartea neluându-se în considerație vârsta minoră²³. Conform dreptului Imperiului carolingian, persoanele erau judecate după normele juridice cutumiare²⁴.

Codul Portugaliei din timpul domniei lui Ioan I (1363 – 1433) prevedea ceva elemente de comportare specială cu delincvenții minori. Impuberii, de exemplu, nu puteau fi prezenți în instanța de judecată în lipsa reprezentanților legali. În Spania medievală, Codul lui Alfons al X-lea de la 1263 consacra principiul că minorul care nu a împlinit 10 ani și 6 luni, chiar 12 și respectiv 14 ani, în cazul fetelor și băieților, nu era pedepsit. De asemenea, se prevedea că minorul care nu a împlinit 17 ani nu putea fi supus torturii și beneficia de o răspundere atenuantă. O ordonanță regală din sec. al XV-lea scutea pe minorul de până la 20 de ani de pedeapsa galerelor²⁵. Tot aici, biserica catolică crea orfelinate pentru copiii fără părinți luând, într-o măsură, asupra sa și funcțiile de ocrotire a copiilor – infractori prin intermediul anumitor funcționari special desemnați numiți „părinți și judecători ai copiilor orfani”. Regele Spaniei Pavel al IV-lea a definitivat și legiferat această tradiție, creând la 1337 în orașul Valencia așa-zisa Magistratură a „părinților pentru copiii orfani”. De competența acesteia ținea tutela, curatela și „angajarea în viață” a copiilor rămași fără de părinți.

Italia a fost prima țară din Europa unde biserica a inițiat crearea instituțiilor penitenciare special destinate infractorilor minori. Papa Clement al XI-lea a fondat la Roma Casa de corecție „Saint Michel”, determinând printr-un decret special contingentul de minori amplasați în această „Casă” și condițiile de întreținere a lor. Tot biserica a jucat un rol enorm în crearea sistemului de ajutorare și reeducare a copiilor orfani, delincvenți și vagabonzi în teritoriul statului polonez. Sistemul de ajutorare socială, fiind strâns legat de cel judiciar, se afla totalmente sub jurisdicția

²¹ Ț. B. Melnicova, *Pravosudie po delam nesovershennoletnih: istoria i sovremennosti*, Editura Nauca, Moscova, 1990, p. 13.

²² Carolina (Constitutio criminalis Carolina) – cod de legi ale lui Carol al V-lea, alcătuit în baza statutului de la Bamberg și ale proiectelor de legi din 1521-1530. Ultimul ei proiect a fost prelucrat de o comisie specială și aprobat de Împărat în 1532.

²³ Ț. B. Melnicova, *op. cit.*, p. 13.

²⁴ Acest cuvânt derivă din cutumă ceea ce înseamnă obicei local transmis prin tradiție. Cutumele sunt adunate în culegeri scrise începând din sec. al XIII-lea.

²⁵ O. Pop, *op. cit.*, p. 5.

bisericii catolice. În istoria justiției juvenile, Polonia s-a impus prin existența unui număr mare de obști religioase de patronaj favorabile minorilor orfani și celor sfârșiți cu legea. Majoritatea acestor obști dispuneau de sume bănești enorme, ceea ce a permis crearea instituțiilor de reeducare pentru copiii cu un comportament antisocial²⁶.

În Anglia, legislația procesual-penală prevedea posibilitatea tragerii la răspunderea penală a persoanelor ce atingeau vârsta de 12 ani²⁷. Procesul în privința categoriei respective de infractori se desfășura după regulile generale, fără a se efectua o delimitare între minori și adulți. Ceea ce caracteriza justiția medievală în general (dar și cea în privința minorilor aparte) era excesivă fracționare a autorității judiciare, fapt care ducea la o permanentă incertitudine și dezordine, cauzată de coexistența unor principii juridice contradictorii derivate din tradiții diverse.

3. Procesul penal în privința minorilor în Epoca Modernă și Contemporană

Epoca modernă nu cunoaște o reglementare procesual-penală special destinată investigării pricinilor cu minori²⁸, ignorând faptul că mințile luminate din această perioadă susțineau și propovăduiau ideile de echitate socială și de protejare a personalității. Și totuși, la această etapă sunt create premisele necesare cristalizării unei justiții specifice cazurilor penale ale minorilor, punându-se baza trecerii de la normele comune la cele speciale și ajungându-se la o reglementare satisfăcătoare a procesului de cercetare și examinare a pricinilor minorilor delincvenți. La sf. sec. XIX – înc. sec XX în multe părți ale lumii protecția legală a minorilor și adolescenților ori că lipsea cu desăvârșire, ori că se manifesta în forme excesiv de aspre. De aceea, mulți dintre juriștii vremii dau semne de îngrijorare, propun soluții întru depășirea situației. Asupra mediului american au influențat pe măsura intereselor unor pături sociale așa numitele “Coduri negre”²⁹. Ceva mai târziu, apare instanța judiciară specializată de la Chicago, Statul Illinois (creată prin

---

²⁶ Ǻ. B. Melnicova, *Iuvenalinaia iustiția – problemî ugolovnogo prava, ugolovnogo proțessa i kriminologhii*, Editura DELO, Moscova, 2000, pp. 24-25.

²⁷ Z. M. Cernilovskii, *Hrestomatia po vseobșei istorii gosudarstva i prava*, Moscova, 1996, p. 126.

²⁸ Minoritatea ca ani nu este universală pentru toate statele lumii. De obicei, ea constituie 18 ani. Într-un șir de state persoanele sunt considerate ca atingând majoratul la vârsta de 15, 20, și chiar 21 ani. Din acest considerent când în documentele cu vocație internațională e vorba despre grupul minorilor se are în vedere în primul rând treapta vieții de 18 ani, mai apoi urmând clauza: „dacă o altă vârstă nu e stabilită de legislația internă”.

²⁹ Acestea cuprind o totalitate de legi emise în 1865-1866 în statele din sud în special, prin care se „punea la punct” persoanele de culoare, inclusiv și cele de până la 18 ani. Teapa respectivă de minori delincvenți erau luați pentru a fi educați de către stăpânii proteguitori, care, din proprie inițiativă, dețineau dreptul de a aplica diverse măsuri de constrângere (M. A. Celițov-Bebutov, *op. cit.*, p. 543).

legea din 2 iulie 1899)³⁰, care avea menirea nu atât să pedepsească infractorii, cât să-i ajute prin luarea unei decizii privind ceea ce era mai potrivit pentru copil și pentru societate³¹.

În lipsa unei structuri juridice logice, Europa pune la dispoziție tocmai mijloace ineficiente de combatere a delictelor confruntându-se cu o creștere bruscă a numărului de infractori minori. Pătura socială a minorilor din Anglia primei jumătăți a sec. XIX, de exemplu, oferea societății cu mult mai mulți infractori decât alte pături trăitoare, iar aceasta din cauza lipsei de tratare diferențiată și de aplicare utilă a pedepsei.

La timpul dat, se observa lipsa totală de protejare a copiilor în fața legii și judecății, așa cum lipsea cu desăvârșire noțiunea juridico-morală de copilărie. Iată de ce, partea cea mai mare a deținuților din instituțiile penitenciare engleze o constituiau copiii între 10 și 13 ani deținuți, de obicei, împreună cu adulții. Un plus numai că, în acord cu alt aspect, legea fixa unele reguli în privința participării în proces a minorului – martor³². Tot în sistemul judiciar englez mai activau curțile de jurați și instanțele judiciare comune³³. Salturi simțitoare pe acest teren s-au simțit în august 1905 când, în orașul Birmingham, apare prima instanță engleză specializată pronunțat în cauzele minorilor. Ceva mai încoace, în baza Legii cu privire la copii³⁴ instanțele judiciare specializate împânzesc toată țara. Categoria respectivă de instanțe este specifică și pentru Franța, doar că aici apare relativ mai târziu și se leagă, în particular, de numele lui Eduard Julhiet. Sub influența americană, dar fără a încăpea într-un tipar sau altul, modelul francez capătă un aspect original. Astfel la Paris se creează o instituție judiciară experimentală care, în ședințe speciale, examinează infracțiunile minorilor sub 18 ani. Proiectul acestei instituții prevedea specializarea judecătorilor și procurorilor clasăți în cauzele cu minori; instituirea fermă a supravegherii asupra minorilor pe parcursul urmăririi penale; aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ față de minori; diminuarea publicității în cazurile de infracțiuni ale copiilor; examinarea

³⁰ Aici se înaintează două cerințe și anume: specializarea și simplificarea procedurii penale aplicabile minorilor (Ă. B. Melnicova, *Pravosudie po delam nesovershennoletnih: istoria i sovremennosti*, Editura Nauca, Moscova, p. 12).

³¹ M. Lașcu, *Cu privire la realizarea justiției juvenile în Republica Moldova*, în *Delincvența juvenilă: prevenire și recuperare*, Conferința științifică a profesorilor Catedrei Asistență Socială și Sociologie din 15-16 ian. 2002, Chișinău, 2002, p. 6.

³² La 1843, Legea cu privire la probe prevedea că judecătorul are dreptul să nu admită la depunerea depozițiilor persoane care, din cauza vârstei fragede, nu erau în stare a percepe adecvat importanța și esența jurământului sau caracterul fenomenului observat (M. A. Celișov-Bebutov, *op. cit.*, p. 438).

³³ Valoarea lor începe să crească din 1847. La 1850 direct de competența lor se leagă examinarea cazurilor cu minori de până la 16 ani. La 1874 apare Legea cu privire la infractorii minori după care instanțele comune urmau să judece copiii de până la 14 ani în cazul infracțiunilor contra proprietății. Decizia finală depindea total de voința judecătorului, în cazul când se socotea irațională transmiterea cauzei pe adresa curții de jurați (M. A. Celișov-Bebutov, *op. cit.*, p. 446).

³⁴ Legea se adoptă și intră în vigoare la 21 decembrie 1908.

condițiilor de viață și educare a puberilor. Fără a îngusta problema, adăugăm că, tot în mediul francez, dar deja în baza Legii de la 22 iulie 1912 se creează instanțe judiciare specializate privind cazurile de delincvență juvenilă³⁵.

Din capăt, fie spus, instanțele judiciare specializate din Germania³⁶ denotă, de asemenea, o ușoară influență americană legată fiind de un raport al profesorului Freudental³⁷. Fără a pune în contradicție diferite extremități, aderăm la concluzia că într-un fel, modelul german judiciar de la Frankfurt destinat puberilor nu dispunea de un caracter autonom precum cel din S.U.A., Franța și Anglia, ci activa în cadrul instanței de competență generală și se impunea prin următoarele particularități: existența unui judecător care îndeplinea funcții duble, adică examina cauzele cu minori între 12 și 18 ani și, în caz de necesitate, aplica față de aceștia tutela și curatela³⁸.

Pe fondul acestor tendințe generale în dreptul european (și nu numai) și a condițiilor consolidării puterii centrale de stat și elaborării unor legislații unitare, au fost redactate codurile penale moderne, în care tratamentul penal al minorilor devine obiectul unor reglementări distincte și derogatorii de la normele dreptului comun. Este un proces de lungă durată care începe în sec. al XIX-lea și se continuă în sec. al XX-lea. Această evoluție lentă este marcată de perioade tranzitorii de stagnare sau regres, care nu au împiedicat însă elaborarea și aplicarea în unele țări dezvoltate a unui sistem de dispoziții ce au fost grupate sub denumirea de „drept al minorilor”³⁹. Pentru cei care se apleacă mai tare asupra problemei, venim cu adaosul că începutul sec. XX marchează în toate statele civilizate formarea unui sistem judiciar specializat la examinarea cauzelor cu persoane minore⁴⁰. Abordarea la nivel internațional a problemei ce ține de realizarea justiției în privința nevrstnicilor își are începutul în anii 30 ai sec. XX, odată cu crearea Asociației

---

³⁵ Legea la care ne referim intră în vigoare abia la 4 martie 1914 și admite examinarea cauzelor penale ale minorilor de către instanțele de competență generală dar numai dacă situația întrunea următoarele condiții: săvârșirea anumitor categorii de infracțiuni prevăzute de lege; forma intenționată a vinovăției; existența coparticipanților adulți; figurarea minorului în calitate de organizator al infracțiunii (Ă. B. Melnicova, *op. cit.*, p. 28).

³⁶ Prima instanță de acest fel a început să activeze la Frankfurt la 1 ianuarie 1908.

³⁷ Acest raport este citit de către Freudental în iulie 1907 la asociația juriștilor din Frankfurt. Aici propune: a transmite cauzele penale ale minorilor în competența judecătorilor de sector; să se includă un judecător specializat pe cauzele infractorilor sub vârstă în cadrul completului de judecată; a nu permite publicitatea categoriei respective de pricini ș. a. (Ă. B. Melnicova, *op. cit.*, p. 29).

³⁸ *Idem*, p. 30.

³⁹ O. Pop, *op. cit.*, pp. 6-7.

⁴⁰ Aici enumerăm: Irlanda – 1904; Ungaria – 1908; Canada – iulie 1908; Italia – mai 1908; Austria – octombrie 1908; Portugalia, Rusia – 1911; Belgia – mai 1912; Spania – 1918; Polonia – 1919; Columbia – 1920; Grecia – 1924; Japonia – 1923; Iugoslavia – 1929; ș. a.

Internațională a Magistraților în cauzele minorilor⁴¹, astăzi organizație non – guvernamentală din cadrul O.N.U. Activitatea acesteia ia o amploare deosebită, în special, după adoptarea Declarației privind drepturile copilului (1959) cu apelul de a-i acorda protecție socială și a-i crea condiții necesare pentru o adecvată dezvoltare fizică, intelectuală, morală și spirituală.

Nu putem trece nici peste faptul că stabilirea unei definiții comune a delincvenței juvenile pentru toate statele s-a aflat pe ordinea de zi a lucrărilor primului congres al ONU pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților (Geneva, 1955), apoi la Congresul II (Londra, 1960), însă nu s-a ajuns la un numitor comun, ci doar s-a propus ca termenul „delincvență juvenilă”⁴² să fie folosit pentru faptele prevăzute de legea penală. Discuțiile au continuat și la Congresul al IV-lea (Caracas, 1980)⁴³.

De asemenea, la nivel internațional au fost întreprinse un șir de măsuri menite să combată fenomenul „copiii străzii” – fenomen care constituie o amenințare potențială a ordinii publice. Astfel, pentru stabilirea metodologiei de abordare a acestui fenomen, Grupul de Studiu al Consiliului Europei s-a întâlnit la Strasbourg de trei ori, și anume la 16-18 martie 1992, la 10-11 decembrie 1992, și la 28-30 iunie 1993. Din cercetările efectuate a rezultat că nu există vreun concept sau definiție a „copiilor străzii” care să fie în mod obișnuit agreeat. De aceea, Grupul de Studiu a hotărât să adopte o descriere a fenomenului, propusă de o echipă de cercetare daneză, și nu o definiție în sensul logic al termenului, și anume:

„Copiii străzii sunt copii sub 18 ani, care trăiesc în mediul stradal pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă. Ei sunt copii care hoinăresc din loc în loc și care au grupurile asemenea lor și contacte în stradă. Oficial, acești copii pot avea drept adresă domiciliul părinților sau o instituție de ocrotire. Semnificativ este faptul că ei au contacte foarte puține sau chiar deloc cu acei adulți, părinți, școală sau instituții de ocrotire care au obligații față de ei”. Rapoartele prezentate în rezultatul studiilor efectuate au scos în evidență că fenomenul „copiii străzii” prezintă o situație deosebită în Rusia și în SUA⁴⁴.

Actualmente, problema justiției cu referință la minori stârnește diverse opinii din partea teoreticienilor și practicienilor figurând, în principiu, părerea despre ineficiența acesteia. Încercările de a combate criminalitatea în rândurile puberilor lasă încă multe de dorit. S-a ajuns chiar la înaintarea unor alternative privind operațiile judiciare și extrajudiciare în direcția nominalizată. Pentru unele

⁴¹ Primul Congres al acestei Asociații, cu titlul „Asociația judecătorilor pe cauzele minorilor”, a avut loc între 26-29 iulie 1930 la Bruxelles. Asociației i s-a acordat denumirea actuală abia la Congresul al V-lea, care a avut loc la Bruxelles în iulie 1958.

⁴² Expresia „delincvență juvenilă” provine din francezul „*delinquance juvenile*”, desemnând devierile de la normele sociale și penale, comise de minori sub 18 ani supuși sancționării penale.

⁴³ Șt. Lupan, *Delincvența sub aspectul cercetărilor interdisciplinare*, în *Delincvența juvenilă: prevenire și recuperare: Conferința științifică a profesorilor Catedrei Asistență Socială și Sociologie* din 15-16 ian., Chișinău, 2002, p. 11.

⁴⁴ O. Pop, *op. cit.*, pp. 20-22.

state este specifică activitatea organelor alternative specializate când este vorba de minori. Considerentul: ele par să activeze mai eficient decât instanțele judiciare datorită faptului că își orientează activitatea în direcția unui singur subiect – copilul⁴⁵. Adepții sistemului judiciar tradițional critică o atare stare a lucrurilor luând drept argument faptul că la intervenția alternativă lipsește volumul necesar de garanții ce țin de drepturile și interesele legitime ale copiilor. În privința acestora, multiplele modele de instanțe, de alternative juridice și nejuridice de intervenție complică formarea unei reprezentări unice despre funcționarea și realizarea justiției cu orientare spre minori.

Astfel pare să fie imposibil pur și simplu a elucida nivelul protecției nevârșnicilor la rang mondial. O dovadă elocventă a preocupărilor constante manifestate pe plan mondial pentru prevenirea și controlul delincvenței juvenile o constituie cele opt congrese internaționale, desfășurate sub patronajul ONU în perioada 1955-1990. La ultimul congres desfășurat la Havana, în august-septembrie 1990, unul dintre rapoartele prezentate în plenul congresului s-a referit la prevenirea delincvenței juvenile, organizarea justiției pentru minori și protecția tinerilor⁴⁶. Și totuși, astăzi, multe documente juridice internaționale vizează garantarea drepturilor copilului. Actele normative în cauză au un caracter general fiind aplicate pe plan mondial sau regional și referindu-se la state și regiuni aparte. O.N.U.⁴⁷, de exemplu, a adoptat mai multe documente cu referință nemijlocită la drepturile copilului și la principiile justiției realizate la acest paragraf: 1) Regulile minime cu privire la administrarea justiției pentru minori⁴⁸; 2) Convenția cu privire la drepturile copilului⁴⁹; 3) Principiile directe ale O.N.U. pentru prevenirea

---

⁴⁵ În multe țări, de exemplu, este utilizat un mecanism specific de reabilitare și reeducare a minorilor delincvenți și vagabonzi - „satul pentru copii”. Acest sistem de reeducare a fost implementat la inițiativa umanistului austriac Gherman Gmainer. „Satul pentru copii” este compus din câteva case confortabile, în fiecare locuind câte un educator și 7-8 copii de vârstă diferită. Finanțarea existenței acestor „sate” este asigurată lunar de către 8 000000 de persoane din 120 țări, care transferă lunar sume bănești pe contul organizației filantropice „SOS – Kinderdorf International” din Austria. (Mai detaliat despre aceasta a se vedea: V. Nichitina, *Dobrovolinîe mamî besprizornikov*, în *Argumentî i factî*, 15/1999, p. 20.)

⁴⁶ O. Pop, *Aspecte criminologice privind delincvența juvenilă în perioada de tranziție a României*, Editura Mirton, Timișoara, 2003, pp. 6-7.

⁴⁷ Nu putem trece cu vedea activitatea UNICEF – organizație creată cu sprijinul ONU la 1946 în vederea ajutorării copiilor aflați în situații extreme.

⁴⁸ Denumite „Regulile de la Beijing” ele au fost adoptate de Congresul al VII-lea al O.N.U. pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților, care și-a ținut lucrările la Milano (Italia) între 26 august și 6 septembrie 1985. Regulile au fost aprobate apoi de către O.N.U. la 29 noiembrie 1985 prin Rezoluția nr. 40/33. Ele prevăd că în soluționarea cauzelor cu infractori minori trebuie să se apeleze cât mai puțin la serviciile competente, mai des recurgându-se la mijloacele extrajudiciare ca la un mijloc ce evită efectele negative ale procedurii judiciare asupra minorilor. Republica Moldova a ratificat aceste reguli prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990.

⁴⁹ Aceasta este adoptată de către Adunarea Generală a O.N.U. la 20 noiembrie 1989.

delincvenței juvenile⁵⁰; 4) Regulile O.N.U. pentru protecția minorilor privați de libertate⁵¹.

Cerințele formulate în documentele respective au menirea de a acorda ajutorul necesar organizațiilor de stat și obștești în elaborarea unui sistem uman de comportare față de minorii aflați în conflict cu legea. Prevederile pot fi de folos la soluționarea multor probleme legate de infraționalitatea minorilor și de aprecierea practicii de lucru în domeniu. Normele în cauză conțin numai cerințe obligatorii minime de aceea ar fi binevenite eforturile comune din partea statelor în scopul desăvârșirii acestora⁵².

Astfel, cât de cât, „în cazul infractorilor minori, insuficiența lor de dezvoltare psihofizică, lipsa lor de experiență, atragerea cu mai multă ușurință la săvârșirea infracțiunilor, datorită lipsei de maturitate și a personalității incomplet formate, dar și posibilitatea sporită de reeducare, constituind imperativul ocrotirii acestei categorii de persoane, chiar în ipoteza comiterii de infracțiuni și a recuperării lor totale, a impus o reglementare specială a răspunderii penale a minorilor și a sancționării lor”⁵³.

Concluzii

Din motive conjuncturale, problema privind justiția juvenilă în antichitate și Evul Mediu trezește opinii contradictorii în rândul teoreticienilor. Ceea ce caracterizează justiția timpului este delimitarea slabă, uneori chiar nulă a normelor materiale de cele procesuale și excesiva fracționare a autorității judiciare. Efectuând o caracterizare în detaliu a sistemului și mecanismului de sancționare a minorilor în perioada Antichității și Evului Mediu, ajungem la concluzia lesne de înțeles că atunci nu exista încă o justiție juvenilă specifică și adecvată. Ideea finală a acestui studiu ține de faptul că anume epoca modernă și cea contemporană pune începutul formării unui sistem judiciar și a unor reglementări specifice în privința procesului penal în cauzele cu minori.

Referințe

Brezeanu O., *Minorul și legea penală*, Editura All Beck, București, 1998

---

⁵⁰ Documentul mai este cunoscut și cu denumirea „Principiile de la Ryad”, după numirea localității în care și-a desfășurat lucrările Uniunea Internațională de experți care a elaborat proiectul principiilor. Acest proiect a fost întocmit pentru prevenirea crimei și pentru tratamentul delincvenților, adoptat fiind la cel de-al VIII-lea Congres al ONU cu lucrările în capitala Cubei (Havana) între 27 august și 7 septembrie 1990. Documentul conține recomandări pentru intervenții la diferite nivele de interes a tinerilor pentru a evita evoluțiile comportamentale nedorite.

⁵¹ Documentul este adoptat de asemenea la congresul al VIII-lea al ONU.

⁵² V. Cojocaru, *Tratamentul delincvenților minori în societatea contemporană*, în Revista Națională de Drept, 2001, nr. 2/2001, pp. 46-48.

⁵³ A. Corcenco, *Noțiunea și scopul pedepselor penale aplicate minorilor conform noului Cod penal*, în Revista Națională de Drept, nr. 12/ 2002, p. 37.

- Celițov-Bebutov M. A., *Curs ugalovno-proțessualinogo prava*, Editura Alfa, Sankt-Petersburg, 1995
- Cernilovskii Z. M., *Hrestomatia po vseobșei istorii gosudarstva i prava*, Moscova, 1996
- Cernilovskii Z. M., *Istoria rabovladelicescogo gosudarstva i prava*, Moscova, 1960
- Cojocaru V., *Tratamentul delincvenților minori în societatea contemporană*, în Revista Națională de Drept, nr. 2/2001
- Corcenco A., *Noțiunea și scopul pedepselor penale aplicate minorilor conform noului Cod penal*, în Revista Națională de Drept, nr. 12/ 2002
- Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei RPR, București, 1958
- Drimba O., *Istoria culturii și civilizației*, Editura Saeculum, București, 1998, Vol. 5
- Lașcu M., *Cu privire la realizarea justiției juvenile în Republica Moldova*, în Delincvența juvenilă: prevenire și recuperare: Conferința științifică a profesorilor Catedrei Asistență Socială și Sociologie din 15-16 ian., Chișinău, 2002
- Longinescu S. G., *Elemente de drept roman*, Vol. I, București, 1927
- Lupan Șt., *Delincvența sub aspectul cercetărilor interdisciplinare*, în Delincvența juvenilă: prevenire și recuperare: Conferința științifică a profesorilor Catedrei Asistență Socială și Sociologie din 15-16 ian., Chișinău, 2002
- Melinicova Ȃ. B., *Iuvenalinaia iustiția – problemî ugalovnogo prava, ugalovnogo proțessa i criminologhii*, Editura Delo, Moscova, 2000
- Melinicova Ȃ. B., *Pravosudie po delam nesoverșennoletnih: istoria i sovremennosti*, Editura Nauca, Moscova, 2000
- Nichitina V., *Dobrovolinie mamî besprizornikov*, în Argumentî i factî, 15/1999
- Peretz I., *Originile dreptului roman*, Editura Curierul judiciar, București, 1915
- Pop O., *Aspecte criminologice privind delincvența juvenilă în perioada de tranziție a României*, Editura Mirton, Timișoara, 2003.
- Pop O., *Implicațiile delincvenței juvenile*, Editura Mirton, Timișoara, 2003
- Rusu V., *Particularități de procedură penală în privința infractorilor minori*, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2003
- Teodorescu I., *Minoritatea în fața legii penale*, Editura Guttenberg, București, 1928

